04/07/2021

Γρηγόριος, ο αοίδιμος των Δέρκων Μητροπολίτης, ο Εθνοϊερομάρτυς

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Πατρών

Του Σεβ. Μητροπολίτου Πατρών κ. Χρυσοστόμου

Μετά δέους ψυχῆς, ἀτενίζοντες πρός τήν πανσεβάσμιον μορφήν τοῦ μεγίστου ἐν Ἱεράρχαις, ἐν καιροῖς δυσχειμέροις διά τήν Ἐκκλησίαν καί τό Γένος ἡμῶν, ἀοιδίμου Ἐθνοϊερομάρτυρος Γρηγορίου Μητροπολίτου Δέρκων καί ἐξαιτούμενοι τήν χάριν τοῦ Κυρίου, διά τῶν ἁγίων εὐχῶν καί πρεσβειῶν αὐτοῦ, ἀναφερόμεθα εἰς τά ἱστορικά καί ἀδιαμφισβήτητα στοιχεῖα τά ὁποῖα συνθέτουν τήν φωτεινήν προσωπικότητά του καί συνιστοῦν αὐτόν ἀναμφιβόλως ὡς ἅγιον Ἱερομάρτυρα ὑπέρ τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως καί γενναιότατον ἥρωα ὑπέρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Πατρίδος.

Ὁ τρισμακάριος αὐτός πατήρ τῆς Ἐκκλησίας καί Ἐθνοϊερομάρτυς ἐγεννήθη περί τά μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος (1750 περίπου) εἰς τό ὀρεινόν χωρίον τῆς Ἐπαρχίας Πατρῶν, ὀνομαζόμενον «Ζουμπάτα» ἐκ γονέων εὐσεβῶν, Κανέλλου καί Μαλάμως, οἱ ὁποῖοι ἐκαλλιέργησαν εἰς τήν ψυχήν αὐτοῦ ὡς καί τοῦ ἀδελφοῦ του Μήτρου, τήν ἀγάπην πρός τήν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀλλά καί πρός τήν Πατρίδα. Διεκρίνετο παιδιόθεν διά τε τήν εὐσέβειαν, τήν εὐφυίαν καί τό ἀποφασιστικόν τοῦ χαρακτῆρος του.

Ἐκ τῆς ἐφηβείας αὐτοῦ ἐπόθησεν τήν ἐλευθερίαν καί ἐζήλωσεν τήν μοναχικήν πολιτείαν, θεωρῶν ὅτι διά τῆς προσευχῆς καί τῆς εἰς τόν Θεόν ἀφοσιώσεως θά ἐνίσχυε τήν ὑπόδουλον Πατρίδα καί θά ἐνέπνεε τούς ἀγωνιστάς, ὥστε νά νικήσουν τόν Τοῦρκον κατακτητήν. Ὡς ἀπεδείχθη ἐν τοῖς πράγμασι, εἶχεν δίκαιον ὁ ἐκ Ζουμπάτας νεανίας.

Συνεκινεῖτο βαθύτατα ἀπό τάς θυσίας Κληρικῶν οἱ ὁποῖοι ἐτίθεντο ἐπικεφαλῆς τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων, πολλάκις δέ ἐθυσίαζον τήν ζωή αὐτῶν, προασπιζόμενοι τά Ἱερά καί τά Ὅσια τοῦ Γένους.

Διά τοῦτο ἐγκατέλειψεν, ἐνωρίς, τήν πατρικήν πτωχικήν ἑστίαν καί τήν ὀρεινήν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, τό ποίμνιον τῶν προβάτων τό ὁποῖον ἐφύλασσε καί τάς ἄλλας ἀσχολίας καί εἰσῆλθεν ἵνα μονάσῃ εἰς τήν Ἱεράν Μονήν Ἁγίου Ἀθανασίου Φιλίων Καλαβρύτων, ὅπου ἐμόναζε καί ἐξ’ αἵματος συγγενής του. Ἐκεῖ μετά τήν ἀπαιτουμένην δοκιμασίαν, ἐκάρη Μοναχός.

Εἰς τήν Ἱεράν Μονήν Ἁγίου Ἀθανασίου ὁ Γρηγόριος, ἀργότερον, ἐξ’ εὐγνωμοσύνης κινούμενος καί εἰς μαρτυρίαν τῆς ἐκεῖ παραμονῆς του ὡς Μοναχοῦ, κατεσκεύασε (διά δωρεᾶς του) κρήνην, ἥτις φέρει τό ὄνομά του.

Κεκοσμημένος μέ σπάνια χαρίσματα καί πολλάς ἀρετάς, **ὁ Γρηγόριος ἀπεστάλη ἐκ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ Μονῆς** ἵνα σπουδάσῃ τά ἱερά γράμματα καί τήν θύραθεν σοφίαν εἰς τάς φημισμένας σχολάς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κατ’ ἀρχάς εἰς Δημητσάναν, ὕστερον εἰς Ναύπλιον καί ἐν τέλει εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐπεράτωσε τάς σπουδάς αὐτοῦ εἰς τήν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν.

Οὐδέν τυχαῖον συμβαίνει εἰς τήν ζωήν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά τά πάντα διέπει ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καί ἡ οἰκονομία Αὐτοῦ. Διά τοῦτο καί ὁ Γρηγόριος εὑρέθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁδηγούμενος ὑπό τῆς πανσθενουργοῦ Χειρός τοῦ Κυρίου.

Διακρινόμενος διά τήν μόρφωσίν του, τήν γλωσσομάθειάν του καί τό ἀκέραιον καί αὐστηρόν αὐτοῦ ἦθος, ἐγένετο συντόμως γνωστός εἰς εὐρύτατον κύκλον κληρικῶν καί λαϊκῶν τῆς Πόλεως, ἑλκύσας τήν εὔνοιαν καί μεγάλην ἐκτίμησιν αὐτῶν.

Ἡ φήμη του ἐφθασεν εἰς τά Πατριαρχεῖα, ὅπου ἐκλήθη ὑπό τοῦ **Πατριάρχου Σωφρονίου τοῦ Β’ (1774-1780)** ἵνα ὑπηρετήσῃ τήν Ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν, καταθέτων τόν πνευματικόν αὐτοῦ ὀβολόν, εἰς τό ἱερόν κανίσκιον τῆς Ὀρθοδοξίας, εἰς χρόνους καί καιρούς δυσκόλους διά τό ὑπόδουλον ὀρθόδοξον ἡμῶν Γένος.

Ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος ἐκτιμήσας τά ποικίλα αὐτοῦ χαρίσματα καί τάς πολλάς ἀρετάς, ἀλλά καί τήν ἀπόφασιν ἵνα θυσιάσῃ ἑαυτόν ὑπέρ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως καί τῆς ἐλευθερίας τῆς Πατρίδος, εἰσηγήθη εἰς τήν Πατριαρχικήν Σύνοδον τήν ἐκλογήν του εἰς Ἀρχιερέα καί τόν ἐχειροτόνησε Μητροπολίτην Λακεδαιμονίας, κατά τό ἔτος 1777, καταστήσας αὐτόν ἅμα καί Συνοδικόν Μητροπολίτην καθ’ ὅλον ἐκεῖνο τό ἔτος, ἵνα προσφέρῃ ἀπό τῆς ὑπευθύνου ἐκείνης θέσεως τάς πολλάς καί μεγάλας αὐτοῦ ὑπηρεσίας εἰς τήν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν.

Ἓν ἔτος ἀργότερον ἐφθασεν εἰς τήν πολυώδυνον ἐπαρχίαν του, ὅπου ἔτυχε συγκινητικῆς ὑποδοχῆς ὑπό τοῦ ποιμνίου του, τό ὁποῖον ἔφερε βαθύτατον ψυχικόν ἄλγος, ἀπορφανισθέν, μετά τόν μαρτυρικόν θάνατον ὑπό τῶν Τούρκων, τοῦ ἡγιασμένου καί ἡρωικοῦ Ἱεράρχου των Ἀνανίου, τόν ὁποῖον εἰς τόν θρόνον διεδέχθη ὁ Γρηγόριος, ὅστις ἐπίσης ἔμελεν ἵνα θυσιασθῇ, ὡς κατωτέρω θά περιεγράψωμεν, ὑπέρ τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως καί τῆς φιλτάτης ἡμῶν πατρίδος.

Ὁ νέος Ἱεράρχης τῆς ἱστορικῆς καί μαρτυρικῆς ἐπαρχίας, φλεγόμενος ἀπό τά ἴδια ἰδανικά μέ τόν μάρτυρα Προκάτοχόν του, ἠγωνίσθη νυχθημερόν, ὥστε νά ἀναζωπυρώσῃ τήν πίστιν καί τήν ἐλπίδα εἰς τάς ψυχάς τῶν δούλων Ἑλλήνων.

Ἡ περίοδος ἦτο ἐξόχως δύσκολος καθ’ ὅσον οἱ Ἀλβανοί τούς ὁποίους εἶχον ἐξαπολήσει οἱ Τοῦρκοι, ἔκαιον, ἔσφαζον καί ἐλεηλάτουν, ὡς ἀντίποινα διά τήν συμμετοχήν τῶν Ἑλλήνων εἰς τά Ὀρλωφικά (1770).

Ἄλλον μέλημα τοῦ λαμπροῦ Ἱεράρχου, ἦτο ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἀγωνιστῶν Ἑλλήνων, τῶν Κλεφτῶν καί Ἁρματωλῶν καί ἡ ἀναζωπύρωσις τῆς ἰδέας διά τήν ἐπανάστασιν μέ σκοπόν τήν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπό τόν Τουρκικόν ζυγόν.

Ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ δράσεως καί φιλοπατρίας, ὁ πασᾶς τοῦ Μωρέως Σαλάμπασης ἀποφασίζει ἵνα συλλάβῃ καί φονεύσῃ τόν ἡρωϊκόν Ἱεράρχην.

Ἀποστέλλει πρός τοῦτο ἀπόσπασμα ἐκ φανατικῶν μουσουλμάνων, οἱ ὁποῖοι συλλαμβάνουν τόν ἀοίδιμον ἄνδρα καί δέσμιον τόν ὁδηγοῦν εἰς τήν ἕδραν τοῦ πασᾶ εἰς Τριπολιτσάν, ὅπου καί φυλακίζεται μέ τήν ἀπόφασιν ἵνα κρεμασθῇ, ἀφοῦ δώσει πρός τοῦτο ἄδειαν ὁ Σουλτάνος, εἰς τόν πλάτανον, εἰς τό κέντρον τῆς πόλεως, ὅπου πλεῖστοι ὅσοι Ἕλληνες, Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, εὗρον θάνατον φρικτόν.

Κατ' οἰκονομίαν ὅμως τοῦ Θεοῦ, ἡ τοιαύτη, ζητηθεῖσα ὑπό τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἄδεια, οὐδέποτε ἔφθασε καί ὁ Ἱεράρχης μετά ἀπό φρικτά βασανιστήρια ἐννέα μηνῶν ἐν τῇ φοβερᾷ εἱρκτῇ, ἀφέθη ἐλεύθερος.

Ὁ Λαός ἐπανηγύρισε διά τήν ἐπιστροφήν τοῦ πνευματικοῦ των πατρός. Ὅμως ἡ χαρά δέν διετηρήθη ἐπί πολύ, ἀφοῦ τό ἔτος 1790, ὁ ὀργισμένος ἐναντίον τοῦ Γρηγορίου πασᾶς, προσπαθεῖ νά παγιδεύσῃ τόν Ἱεράρχην καί μέ δόλον νά τόν ὁδηγήσῃ καί πάλιν εἰς Τρίπολιν. Ὁ εὐφυής Γρηγόριος, εὑρίσκει τρόπον ἵνα δραπετεύσῃ καί μέ τό γρήγορον ἄλογόν του φθάνει εἰς Μαραθωνήσιον (Γύθειον) καί ἐκεῖθεν μέ πλοιάριον εἰς Ὕδραν διά νά καταλήξῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ Πατριάρχης καί οἱ περί αὐτόν τόν ὑποδέχονται ἐν χαρᾷ καί ἀγαλλιάσει.

Τοποθετεῖται τό 1791 εἰς τήν ἐπισκοπήν Βιδύνης (Βουλγαρίας), ὅπου νέαι βάσανοι καί ἀγῶνες μεγάλοι ἀναμένουν τόν Γρηγόριον. Συνδέεται μέ τόν Πεσβάνογλου τοῦ Βιδυνίου, ὁ ὁποῖος ἐπανεστάτησε ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου. Ἐπίσης συνάπτει ἰσχυρούς δεσμούς φιλίας μετά τοῦ **Ρήγα Φεραίου.** Ὅμως νέοι κίνδυνοι ὑποχρεώνουν τόν σεβάσμιον Ἱεράρχην, ἵνα μεταβῇ, μέ κίνδυνον τῆς ζωῆς του, καί πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τόν ὑποδέχεται ἐν συγκινήσει ὁ **Οἰκουμενικός Πατριάρχης Καλλίνικος ὁ Ε΄**, ὁ ὁποῖος γνωρίζων τήν αὐταπάρνησιν τοῦ ἀνδρός τόν μεταθέτει εἰς τήν ἱστορικήν καί περιώνυμον Ἱεράν Μητρόπολιν Δέρκων.

Ὁ σεπτός, ὁ τίμιος, ὁ ἀγωνιστής καί πολυώδυνος Ἱεράρχης, ἐργάζεται εἰς τήν ὡς εἴρηται Μητρόπολιν, ἀπό τοῦ ἔτους 1801 ἕως τοῦ ἔτους 1821, ὅτε μαρτυρικόν θάνατον ὑπέμεινε ὑπέρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καί τῆς ἐλευθερίας τῆς Πατρίδος. Καθίσταται στενώνατος συνεργάτης τοῦ ἑκάστοτε Πατριάρχου, ἐπιστηρίζων αὐτόν εἰς ὥρας δυσκόλους διά τό Γένος καί προσφέρων ὑπηρεσίας πολυτίμους διά τήν Ἐκκλησίαν καί τό Ἔθνος.

Φλεγόμενος ἀπό ἱερόν ζῆλον ἵνα μορφωθοῦν οἱ Ἑλληνόπαιδες, ἐφρόντισε διά τήν ἵδρυσιν σχολείων εἰς τήν Μητρόπολίν του, διά τήν καλλιέργειαν καί διατήρησιν τῆς γλώσσης καί τοῦ ἑλληνορθοδόξου φρονήματος. Τά μέγιστα ἐπίσης συνετέλεσεν, ὁ μακάριος ἀνήρ, εἰς τήν ἀναδιοργάνωσιν τῆς Πατριαρχικῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς.

Νοῦς διορατικότατος ἐφρόντισε διά τήν εἴσοδον νέων εἰς τάς τάξεις τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου, τούς ὁποίους ὁ ἴδιος ἐπαιδαγώγησεν καί ἐμόρφωσεν, ὥστε ἀργότερον νά ἀναδειχθοῦν ἐξ' αὐτῶν καί Οἰκουμενικοί Πατριάρχαι, ὡς ὁ Γρηγόριος ὁ Στ' (1835-1840 καί 1867-1871) καί Ἄνθιμος ὁ Ε' (1841-1842).

Ἐμυήθη εἰς τήν Φιλικήν Ἑταιρείαν καί κατέστησε τήν οἰκίαν αὐτοῦ κέντρον συνάξεως Ἑλλήνων φλεγομένων ὑπό τοῦ πόθου τοῦ ἀγῶνος διά τήν ἐλευθερίαν, φάρον φωτεινόν εἰς τήν ἀσέληνον νύκτα καί τόπον πνευματικῆς ἀναψυχῆς καί ἀναπαύσεως τῶν διωκομένων καί κατατρεγμένων ὑπό τῶν βαρβάρων κατακτητῶν, Ἑλλήνων καί ἄλλων Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν.

Εἰς τήν οἰκίαν τοῦ Γρηγορίου ἐγένετο ἡ τελευταία (τρίτη) ἐκλογή τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε', ὡς Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐκεῖ εὗρεν καταφύγιον ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ καί παπα-Φλέσσας ἐπικαλούμενος καί ἐκεῖ ἐμυήθη εἰς τήν Φιλικήν Ἑταιρείαν.

Ἀλλ' ἡ ὥρα τῆς ἐνδόξου ἐξόδου ἐκ τῆς πολυταράχου καί πολυωδύνου βιοτῆς τοῦ μεγάλου Ἱεράρχου, ἤδη πλησιάζει.

Ὁ ὑπέρ πίστεως καί πατρίδος ἀγωνιζόμενος **Μητροπολίτης Δέρκων,** ἐπρόκειτο, τήν στενήν ὁδόν ἵνα βαδίσῃ, αἴρων τόν σταυρόν τοῦ μαρτυρίου, ἑπόμενος τοῖς ἴχνεσι τῶν μεγάλων μαρτύρων τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως καί τῆς ἐνδόξου ὀρθοδόξου ἡμῶν πατρίδος. Ὁ Γρηγόριος τό γνωρίζει, ἀλλ' οὐδόλως δειλιᾶ. Μᾶλλον χαίρει καί ἀγάλλεται καί εἰς τόν Πατριάρχην ἀπευθυνόμενος λέγει: «...Ἂν δέν προφθάσωμεν νά κοινωνήσωμεν εἰς τήν Ἁγίαν Σοφίαν, θά ἴδωμεν τήν δόξαν καί τήν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπό τόν οὐρανόν...»

Τόν Φεβρουάριον τοῦ 1821, **ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης** διέβη τόν ποταμόν Προῦθον καί ὕψωσε τήν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τάς παραδουναβίους περιοχάς, ἐκδίδων τήν ἐπαναστατικήν προκήρυξιν: «Μάχου ὑπέρ πίστεως καί πατρίδος».

Ὁ Μωρέας ἀνέστη καί εἰς τήν Ἁγίαν Λαύραν καί τάς Πάτρας, ὁ Ἱεράρχης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός ὕψωσε τό Λάβαρον καί τήν σημαίαν τοῦ ἁγῶνος. Ὁ Σουλτάνος ἤδη ἐταράχθη καί ζητεῖ ἀπό τόν Πατριάρχην ἐγγυήσεις, ἀπαιτῶν ὁμήρους, ὥστε νά εἶναι βέβαιος διά τήν ὑποταγήν τῶν ραγιάδων. Τήν 9ην Μαρτίου 1821, ὁ ἀοίδιμος Δέρκων Γρηγόριος μετέχει ἀντιπροσωπείας καί ἐπισκέπτεται τόν Σουλτᾶνον μετά τῶν Μητροπολιτῶν, Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, Ἀγχιάλου Εὐγενίου, Τυρνόβου Ἰωάννου, Νικομηδείας Ἀθανασίου, Ἀδριανουπόλεως Δωροθέου καί Ἐφέσου Διονυσίου.

Μετά ἀπό πολλήν προσευχήν ὁ ἁγιώτατος τῶν Δέρκων Ἐπίσκοπος, κατορθώνει ἵνα κερδίσῃ χρόνον συνομιλῶν μετά τοῦ Σουλτάνου, ὥστε νά σωθοῦν οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλά καί οἱ Ἀρχιερεῖς νά ἐπιστρέψουν σῶοι εἰς τό Πατριαρχεῖον.

Τήν 30ην Μαρτίου 1821, ἔφθασεν ἡ εἴδησις ὅτι ἡ Ἐπανάστασις ἐν Πελοποννήσῳ ἐγενικεύθη.

Ὁ Σουλτάνος ἀφρίζων καί τρίζων τούς ὀδόντας στρέφεται ἐναντίον τοῦ Πατριάρχου καί τῶν, ὡς εἴρηται, Ἀρχιερέων.

Τό Πάσχα τῆς Ὀρθοδοξίας πλησιάζει, ἤδη ὅμως ἔφθασε καί τό ἰδικόν των πάσχα. Τό Μέγα Σάββατον ὁ Πατριάρχης ἐρωτᾶ τόν Γρηγόριον, διατί εἶναι εὐχαρις καί ὁ ἡρωϊκός καί μέγας Ἱεράρχης ἀπαντᾶ: «Διατί Παναγιώτατε, νά λυπηθῶ; Ἀφοῦ συντόμως θά μεταβῶ διά τῆς σπάθης τοῦ δημίου ἀπό τόν πρόσκαιρον βίον εἰς τήν αἰωνιότητα».

Καί ἰδού ἀνέτειλε ἡ Κυριακή τοῦ Πάσχα. Ἦτο 10η τοῦ μηνός Ἀπριλίου τοῦ 1821. Τό ἐθελόθυτον θῦμα, ὁ Ἐθνάρχης, ὁ Ἅγιος Ἐθνοϊερομάρτυς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε’, ὑπογράφει βαφαῖς ἐρυθραῖς, τό συμβόλαιον τῆς ἐλευθερίας κρεμάμενος ἐκ τῆς ἀγχόνης, ἥτις ἐστήθη δι’ αὐτόν ὑπό τῶν βαρβάρων κατακτητῶν, εἰς τήν κεντρικήν πύλην τοῦ Πατριαρχείου.

Τήν ἰδίαν ἡμέραν, ὑψιπέτες ἀετοί, φεύγουν μαρτυρικῶς διά τήν αἰωνιότητα, φέροντες τά στίγματα τοῦ Κυρίου καί τῆς πολυωδύνου Ἑλλάδος, ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος καί ὁ Ἀγχιάλου Εὐγένιος.

Οἱ ἐλεύθεροι πλέον ἀπό τῆς πικρᾶς δουλείας καί τοῦ σαρκίου τά δεσμά, μακάριοι καί ἅγιοι Ἱεράρχαι μέ πρῶτον τόν Πατριάρχην Γρηγόριον, ἐμψυχώνουν πνευματικῶς ἐκ τῶν οὐρανίων σκηνωμάτων, τούς ἐν φυλακῇ οἰκτρῶς βασανιζομένους Ἀρχιερεῖς, Δέρκων Γρηγόριον, Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, Τυρνόβου Ἰωαννίκιον καί Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεον.

Θαυμάσιος πίναξ, ἀπεικονίζων τούς ἐν τῇ φυλακῇ κεκλεισμένους καί φρικτῶς βασανιζομένους Ἱεράρχας, μέ ἱστάμενον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τόν ἀοίδιμον Δέρκων Γρηγόριον, ἐμψυχώνοντα αὐτούς, εὑρίσκεται εἰς τήν Ἱεράν Ἀρχιεπισκοπήν Ἀθηνῶν.

Ὁ Γάλλος Πουκεβίλ διασώζει τήν περιγραφήν τῆς ζοφερᾶς φυλακῆς τῶν Συνοδικῶν Ἀρχιερέων, ὡς ἑξῆς: «Σκοτεινόν δεσμωτήριον ἐπιφυλασσόμενον εἰς τούς προωρισμένους διά τάς βασάνους, ἐφιλοξένει κατά τόν χρόνον τοῦτον τά μέλη τῆς Συνόδου. Ἀνοιγομένων τῶν θυρῶν του μετά μεγάλου πατάγου, ἀντίκρυζεν ὁ εἰσερχόμενος ἐν αὐτῷ στρέβλας, στεφάνους, σιδηρούς καί ὄνυχας. Εἷς Οὐλεμάς, βοηθούμενος ὑπό πολλῶν ἄλλων κρατούντων λαμπάδας ἐκ ρητίνης, προτείνει αὐτοῖς τήν ἐξωμοσίαν, ἐνῶ ἄγγελος τοῦ Κυρίου ἀόρατος εἰς πάντας, τοποθετεῖται ἐν μέσῳ τῶν πατέρων ἵνα ὑποστηρίζῃ αὐτούς ἐν τῇ μάχῃ, ἐκ τῆς ὁποίας πρέπει νά ἐξέλθωσι νικηταί» .

Εἰς τάς ἀπειλάς τῶν Τούρκων, ὁ Δέρκων ἀπαντᾶ ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς θυσιάζονται ὑπέρ τοῦ ποιμνίου των, μή προδίδοντες τά ἱερά καί ὅσια τά ὁποῖα φυλάσσουν ὡς θησαυρόν ἀτίμητον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, οὐδόλως δειλιῶντες πρό καί αὐτοῦ τοῦ θανάτου.

Ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων εἰς τόν ἐκφωνηθέντα ὑπ' αὐτοῦ λόγον διά τούς Ἐθνοϊερομάρτυρας Ἱεράρχας εἰς τήν «Γραικικήν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας» κατά τήν τέλεσιν τοῦ μνημοσύνου των, ἀναφέρει: «Οἱ Ὀθωμανοί ἐνεθάρρυνον αὐτούς δολίως καί τούς ἐκολάκευον, ἐλπίζοντες ὅτι διά τῆς πλαστῆς καί προσωρινῆς ἡμερότητος θέλει μαλάξῃ καί αὐτούς ἀναδείξῃ προδότας τῆς πίστεως καί τοῦ Ἔθνους. Ἀλλ' οἱ ὅσιοι πρός ἕν βλέποντες, τό ὕψος τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν διεφύλαττον ἀκλόνητον καί ἀκράδαντον τό φρόνημα τῆς ψυχῆς. Μεταβαλόντες τήν εἰρκτήν των εἰς ναόν, ἔψαλον παρρησίᾳ τούς ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας ἔμπροσθεν τῶν ἀγρίων δεσμοφυλάκων καί κατ' αὐτό πολλάκις τό μεσονύχτιον ὡς ὁ Παῦλος καί ὁ Σίλας εἰς τό δεσμωτήριον τῶν Φιλίππων» Συνθέτει μάλιστα ὁ ἱερώτατος Δέρκων Γρηγόριος, ἐντός τῆς φυλακῆς καί ὕμνον πρός τήν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον: «Τῇ Θεοτόκῳ οἱ πιστοί νῦν προσπέσωμεν ἐν μετανοίᾳ κράζοντες καί δάκρυσι θερμοῖς, λύτρωσον τούς δούλους σου τοῦ παρόντος κινδύνου, τῆς αἰχμαλωσίας τε καί σφαγῆς καί ἀγχόνης...» Καί ὁ ὕμνος καταλήγει μέ θερμάς προσευχάς πρός τόν Κύριο τῶν Δυνάμεων. «Κύριε ἰδού προσπίπτομεν

κλίνοντες τά γόνατα καί δεόμενοι. Ἴδε τήν θλίψιν τοῦ ταλαιπώρου γένους ἡμῶν καί κάμφθητι πρός τούς στεναγμούς τῆς καρδίας.

Ἐλέησον ἡμᾶς τυραννουμένους, οἴκτειρον ἀδυρωμένους πρός Σέ τόν εὔσπλαχνον, ἰδού γάρ ἤλθοσαν ἔθνη εἰς τήν κληρονομίαν σου, ἐμίαναν ναούς τούς ἁγίους σου. Ἰδού οἱ διώκοντες ἡμᾶς οὐκ ἀπέλιπον εἶδος κακώσεως καί τυραννίας ὅπερ οὐκ ἐποίησαν ἐφ' ἡμᾶς. Τούς προκρίτους τοῦ γένους ἡμῶν ὡς πρόβατα σφαγῆς ἐν τοῖς τριόδοις κατασφάττουσι. Τούς ἱερεῖς ἡμῶν καί ποιμένας ὡς ληστάς πρός τῶν πυλῶν δι' ἀγχόνης φονεύουσι! Τάς εὐκόσμους χώρας καί νήσους ἡμῶν λεηλατοῦσι..».

Καί τήν ἐξόδιον Ἀκολουθίαν των, ἀρχόμενος ὁ Δέρκων μετά τῶν ἄλλων, ἔψαλε.

Ἡ ὥρα τῆς λυτρώσεως καί τῶν στεφάνων ἤδη ἔφθασεν...Τήν **3ην Ἰουνίου 1821**, τά ἱερά ὑπέρ πίστεως καί πατρίδος σφάγια, ὁδηγοῦνται εἰς τήν ἀγχόνην. Ὁ Παπαρηγόπουλος μᾶς πληροφορεῖ:

«Ἀκάτιον κομίζον τά τέσσερα θύματα καί τόν δήμιον ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ Κερατίου Κόλπου καί ἤρχισε νά διαπλέῃ παρά τήν Εὐρωπαϊκήν παραλίαν τοῦ Βοσπόρου. Οἱ τρεῖς τοῦ Δέρκων σύντροφοι ἦσαν ὀπωσοῦν ἐπτοημένοι, ἀλλ΄ αὐτός ἀγέρωχος πάντοτε παρεμύθει τούς ἄνδρας καί ἐνεθάρρυνε καί ἔψαλεν τήν νέκρωσιμον ἀκολουθίαν. Ὅταν προσωρμίσθη τό ἀκάτιον εἰς Ἀρναούτκιοϊ, πρῶτος ἀπήχθη εἰς τήν ἀγχόνην ὁ Τυρνόβου. Τήν στιγμήν ταύτην οἱ ἄλλοι ἀπέστρεψαν τούς δακρύοντες ὀφθαλμούς τους, ὁ δέ Δέρκων ὄρθιος ἱστάμενος καί παρακολουθῶν τό θῦμα μέχρι τῆς τελευταίας περιπετείας τοῦ θανάτου, ἀνέκραξε διά τῆς στεντορείας αὐτοῦ φωνῆς «Μακαρία ἡ ὁδός ἥ πορεύη σήμερον ὅτι ἡτοιμάσθη σοι τόπος ἀναπαύσεως». Κατά τά αὐτά ἀπαραλλάκτως ἐγένετο εἰς Μέγα Ρεῦμα, ὅπου ἀπηγχονίσθη ὁ Ἀδριανουπόλεως καί εἰς Νεοχώριον ὅπου τόν αὐτόν ἔλαβε θάνατον ὁ Θεσσαλονίκης. Ὁ Δέρκων, καίπερ ὑπεραβδομηκοντούτης, ἐπήδησεν ἐλαφρός καί θαρραλέος εἰς τήν ἀποβάθραν (τῶν Θεραπειῶν) ὡς ἄν ἀπήρχετο εἰς θρίαμβον».

Εἰς τήν ὁδόν πρός τό μαρτύριον ἀπευθυνόμενος πρός τούς ἀδελφούς του καί συμμάρτυρας Ἀρχιερεῖς ἔλεγεν:

«...Μή δειλιάσητε ἀδελφοί, βαδίσατε γενναῖοι τήν ὁδόν τῆς ἀθλήσεως. Ἐντός ὀλίγου θά συναντηθῶμεν ἐν τῇ Οὐρανίῳ Βασιλείᾳ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν»

Εἶδε τό μαρτύριον δι’ ἀγχόνης τοῦ Μητροπολίτου Τυρνόβου εἰς Ἀρναούτκιοϊ καί τοῦ Ἀδριανουπόλεως εἰς Μέγα Ρεῦμα καί τοῦ Θεσσαλονίκης εἰς Νεοχώριον. Τούς ἐσταύρωσε μέ τό ἡγιασμένον χέρι του τρεῖς φοράς καί ἀτενίζων πρός τόν οὐρανόν, δι’ ἕνα ἕκαστον, ἐξ’ αὐτῶν ἔψαλε τό, «Μετά τῶν Ἁγίων ἀνάπαυσον Χριστέ τήν ψυχήν τοῦ δούλου σου…»

Ταύτας τάς λεπτομερείας ἐδιηγήθη ὁ δήμιος αὐτοῦ, ὅστις ἦτο ἐξωμότης Χριστιανός καί μετά ταῦτα συγκλονισθείς, προσῆλθεν εἰς τό Πατριαρχεῖον γονυπετής τήν συγγνώμην ἐκζητῶν.

Παρέμεινεν ἄταφον τό σεβάσμιον λείψανόν του ἐπί τρεῖς ἡμέρας, κρεμάμενον ἔμπροσθεν τῆς Μητροπόλεως. Τήν νύκτα ἐφαίνετο ὁλοφώτεινον καί εἰς αὐτούς τῶν βαρβάρων τούς ὀφθαλμούς. Ἐν συνεχείᾳ παρεδόθη εἰς τόν βάρβαρον ὄχλον, ἐποδοπατήθη εἰς τάς ὁδούς καί τάς ρύμας καί ἐρρίφθη εἰς τά νερά τοῦ Βοσπόρου. Ἡ θάλασσα τῆς σκλάβας Πόλης ἐγένετο ὁ ὑγρός τάφος τοῦ Ἐθνοϊερομάρτυρος Ἱεράρχου.

῞**Εν ἔτος ἀργότερον, τήν 10ην Ἀπριλίου 1822,** κατά τό ἱερόν μνημόσυνον τοῦ Ἐθνοϊερομάρτυρος Γρηγορίου τοῦ Ε’, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ’ Οἰκονόμων, ἀναφερόμενος εἰς τόν μέγαν Ἱεράρχην, Γρηγόριον Δέρκων, τόν ἥρωα καί μάρτυρα, ὑπέρ πίστεως καί πατρίδος, ἔλεγε.

«…῏Ω μεγάλε τῶν Δέρκων καί τῆς Ἁγίας Συνόδου φωστήρ, ὦ Γρηγόριε, τό καύχημα τῆς Πελοποννήσου καί πάσης Ἑλλάδος, ἡ λαμπάς τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Θεολογίας, ἡ σάλπιξ τοῦ θείου κηρύγματος. Ποιμήν ἀγαθέ, τοῦ ὁποίου τάς ἀρετάς καί τούς ἀγώνας καί τούς κινδύνους μαρτυροῦσιν ἡ Λακεδαίμων, ἡ Βιδύνη καί οἱ Δέρκοι, τρεῖς ἐπαρχίαι, τάς ὁποίας μίαν μετά τήν ἄλλην ἐποίμανας ἐνδόξως καί θεοφιλῶς…»

Αὐτός ἦτο ὁ μέγας τῷ ὄντι, Μητροπολίτης Δέρκων Γρηγόριος, ὁ ἐπ’ ἀρετῇ, ὁσιότητι βίου, ἀνδρείᾳ καί μαρτυρίῳ διακριθείς καί ὑπό πάντων τιμηθείς καί ἄχρι τοῦ νῦν τιμώμενος καί ὡς ἅγιος ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καί τῇ Ἱερᾷ τῶν Πατρῶν Μητροπόλει, ὑπό πάντων μακαριζόμενος.

Εἰς τήν γενέτειράν του Ζουμπάταν, ὑπάρχει ἡ εἰκών αὐτοῦ ἱστορηθεῖσα ἀπό παλαιῶν ἐτῶν, εἰς ἣν φέρει ὁ Ἐθνοϊερμάρτυς πέριξ τῆς ἱερᾶς καί σεβασμίας αὐτοῦ κεφαλῆς φωτοστέφανον, διότι ὡς Ἐθνοϊερομάρτυς εἶχον καί ἔχουν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν ὅ τε ἱερός Κλῆρος καί ὁ εὐσεβής Λαός, τῆς κατά Πάτρας Ἐκκλησίας.

Κατ’ ἔτος, εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς γενετείρας αὐτοῦ

Ζουμπάτας, ἀπό τῆς ἐγκαταστάσεως ἡμῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει τῶν Πατρῶν, τελοῦμεν τήν Θείαν Λειτουργίαν καί ἐν συνεχείᾳ λαμπράς ἐκδηλώσεις τιμῆς καί μνήμης διά τόν Ἐθνοϊερομάρτυρα Δέρκων Γρηγόριον.

Ἐφιλοτεχνήθη δέ, ἐν συνεργασίᾳ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως μετά τοῦ Πολιτιστικοῦ Συλλόγου τοῦ χωρίου, ἡ προτομή τοῦ μεγάλου Ἱεράρχου καί ἐτοποθετήσαμεν αὐτήν εἰς τήν εἴσοδον τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος. Κατ’ ἔτος δέ στεφανώνωμεν ἄνθεσι καί στεφάνοις ἐκ δάφνης αὐτήν εἰς ἔνδειξιν τιμῆς καί εὐγνωμοσύνης πρός τόν μεγάλον Ἱεράρχην, τόν ὁποῖον ἐχαρακτηρίσαμεν εἰς ὁμιλίαν ἡμῶν, «Λέοντα τῆς Ὀρθοδοξίας καί τῆς Ἑλλάδος».

Οἱ ἐφετινές ἑορταστικές ἐκδηλώσεις θά πραγματοποιηθοῦν εἰς Ζουμπάταν τήν Κυριακήν, 4ην Ἰουλίου 2021.

Αἰωνία αὐτοῦ ἡ μνήμη.